

Anna Wileczek

 <https://orcid.org/0000-0002-9851-6114>

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Kielce, Polska

Belferomowa.

Uwagi o współczesnym profesjolekcie nauczycieli

Teacher Talk: Notes on the Contemporary Professional Jargon
of Teachers

Abstract: In this article, Anna Wileczek describes a professional subcode of present-day teachers in relation to a specific, unofficial pattern/conversational style, which is known as “teacher talk”. Wileczek has conducted semantic-pragmatic analyses (from a sociolinguistic perspective) of the linguistic database collected from questionnaires, interviews, and teachers’ communicators. She has reconstructed three lexical-semantic profiles related to the teaching profession (professionalisms, neologisms, formulaic microtexts) and she has identified meaningful semantic fields: teaching, its organization and documentation/reporting, place and time of workplace, persons in educational interaction, and formulas of communication games. In the image of the world fixed in the professional jargon of teachers, the dominating position is occupied by the human person as the subject of professional interaction (teaching, organization of work, its documentation, professional development). The teacher is subjected to the requirements and rigors of the institution in which they work, establishing relations with other subjects – the students – willingly cooperating within the framework of standard communication contacts and new media, using communities with a professional bond to self-educate, maintain contact, meet the social needs, etc. Due to the professional-sociolectal leaning of teacher talk it is also possible to indicate structures in which the expressive or ludic parameter dominates, alongside the professional register (consisting of neologisms, acronyms, and neosemantisms). In addition, numerous examples of more or less clichéd signs of the second class (sayings, remarks, verbal shortcuts) allow us to draw conclusions about the participation of teachers in the ongoing social and communicative game.

Keywords: professional jargon of teachers, teachers’ informal communication, professional subcode

Abstrakt: Artykuł dotyczy opisu subkodu profesjonalnego współczesnych nauczycieli w odniesieniu do specyficznego, nieoficjalnego wzoru/stylu komunikacyjnego, który jest rozpoznawany jako „mówienie po nauczycielsku”. Językowy materiał badawczy, pozyskany z ankiet, wywiadów i komunikatów badanej grupy, został poddany analizie semantyczno-pragmatycznej (z perspektywy socjolingwistycznej). W zasobie omawianego profesjolektu zrekonstruowano trzy profile leksykalno-semantyczne związane z wykonywaniem wskazanego zawodu (profesjonalizmy, neologizmy znaczeniowe,

mikroteksty formułiczne) oraz zidentyfikowano istotne pola znaczeniowe, m.in.: nauczanie, jego organizacja i dokumentacja, miejsce i czas pracy, osoby w interakcji edukacyjnej, formuły „rozgrywek” komunikacyjnych. W obrazie świata utrwalonym w profesjolekcie nauczycieli dominuje człowiek jako podmiot interakcji zawodowej (nauczania, organizacji pracy, jej dokumentowania, rozwoju zawodowego), podlegający wymogom i rygorom instytucji, w której pracuje, nawiązujący relacje z innymi podmiotami – uczniami – chętnie współpracujący w ramach standardowych kontaktów komunikacyjnych i nowych mediów, wykorzystujący społeczności o więzi zawodowej do samokształcenia, podtrzymania kontaktu, realizacji potrzeb towarzyskich itp. Profesjonalno-socjolektalne nachylenie *belleromowy* powoduje, że oprócz rejestru profesjonalnego (neologizmy, akronimy, neosemantyzmy) można wskazać tu także struktury, w których dominuje parametr ekspresywny lub ludyczny. Dodatkowo liczne przykłady mniej lub bardziej kliszowanych znaków drugiej klasy (powiedzeń, uwag, tekstów minimalnych) pozwalają wnioskować o uczestnictwie nauczycieli w permanentnej grze społeczno-komunikacyjnej.

Słowa kluczowe: profesjolekt nauczycieli, nieoficjalna komunikacja nauczycieli, subkod profesjonalny

Wprowadzenie

Role społeczne i zawodowe, które podejmuje współczesny człowiek, sprzyjają nasilaniu się indeksującej (wskazującej na socjo-kulturową przynależność) oraz fatycznej (podtrzymującej wspólnotowość) funkcji mowy. Podczas gdy tzw. *język ogólny* pozostaje przejawem ponadterytorialnego modelu czy wzorca etnicznego (zob. Wilkoń, 2000: 54) (jest však swoistą abstrakcją wygenerowaną z niezliczonych *aktów mówienia*), to warianty, style środowiskowe lub tzw. *kody wspólnotowe* (zob. Grzelak, 2014: 53) dominują w ramach licznych społeczności komunikacyjnych, tworząc tętniącą życiem tkankę języka.

Zjawisko to dotyczy także kontaktów profesjonalnych, dla których „zawodowość” jest jednym z pretekstów do zawierania i podtrzymywania więzi. Jak dowodzą badacze, *profesjolekty*¹ – nazywane też *językami*

¹ Termin *profesjolekt*, określający wariant języka występujący w środowiskach zawodowych, wprowadził do językoznawstwa Aleksander Wilkoń (1987). Analiza słotwórcza tego wyrażenia wyodrębnia związek z *profesją* ‘zawodem’ oraz odmianą mowy/języka (por. sufiks *-lect/-lekt* ‘język, mowa’). Termin *profesjolekt* jest internacjonalizmem, znany jest m.in. w języku angielskim (*professiolect*), niemieckim (*Professiolekt*), francuskim (*professiolecte*) (zob. Jarosz, 2018: 2–4). W literaturze socjolingwistycznej istnieje obok siebie wiele określeń odnoszących się do zawodowych odmian

zawodowymi (Klemensiewicz, 1953), *odmianami fachowymi* (Urbańczyk, 1956), *językami wyspecjalizowanymi* (Furdal, 1973), *stylami zawodowymi* (Skubalanka, 1976), *gwarami profesjonalnymi* (Buttler, 1982), *gwarami zawodowymi* (Pisarek, 1991) – należy traktować jako rejestry potoczne języka, w których więź społeczna o konotacjach zawodowych zdominowała inne wykładniki, takie jak ekspresywność czy ludyczność (zob. Grabias, 2003).

Z drugiej strony, specyfika nieoficjalnego kontaktu komunikacyjnego każe patrzeć na język zawodowy z nieco innej perspektywy niż na *język specjalistyczny* (Pytel, 2004: 48), operujący naukową terminologią, będącą odbiciem sprofilowanej wiedzy, w ramach której opisywany jest świat. Profesjolekt jest głównie narzędziem w kontaktach zawodowych – służy poznawaniu i określaniu obiektów, relacji, doświadczeń specyficznych dla danej specjalności (słownictwo specjalne + słownictwo potoczne) oraz porozumiewaniu się w tym zakresie. Z tego powodu leksyka dotycząca życia profesjonalnego grupy, realizująca potrzebę nominacji i skrótowości, wyraźnie dominuje w nim nad rozbudowaną peryfrazą czy synonimią (Piekot, 2008: 22).

Mówienie po nauczycielsku. Założenia metodologiczne

Analizując profesjolekt współczesnych nauczycieli jako zestaw struktur językowych o podobnej dystrybucji ze względu na wykonywany zawód (Hudson, 1996: 22) oraz jako wybór określonej modalności, trzeba uwzględnić rejestr słownictwa utożsamiającego, ale także zidentyfikować specyficzne „wzory mowy” charakterystyczne dla

języka, które – jak wskazywała Beata Jarosz – nie mogą być traktowane jako synonimiczne ze względu na różne zakresy znaczeniowe, np. *język specjalistyczny*, *język specjalny*, *język fachowy*, *język profesjonalny*, *język zawodowy*, *profesjolekt*, *technolekt* (Jarosz, 2018).

opisywanej społeczności. Są one uzewnętrzniane w kontaktach równorzędnych nauczycieli (zarówno bezpośrednich, jak i zapośredniczonych cyfrowo) oraz nierównorzędnych (w stosunku do podopiecznych). W tym kontekście tytułowy koncept *belferomowy* – analogicznie do *netomowy*, *młodomowy* czy *korpomowy* – należałoby rozumieć jako hasło identyfikujące nieoficjalny, rozpoznawalny społecznie, realizowany w mowie i/lub piśmie komunikacyjny styl środowiskowy². Próba jego opisu powinna uwzględniać dwa istotne obszary, składające się na tzw. *mówienie po nauczycielsku*³. Pierwszy z nich obejmuje zgrupowanie neologizmów i neosemantyzmów specjalnych, w tym skrótów i akronimów, oraz struktur ekspresywnych lub ludycznych, które oddają emocjonalne reakcje nauczycieli odnośnie do wykonywanej przez nich pracy. Drugi zaś dotyczy tzw. *mikrotekstów* – struktur przybierających często postać „skrzydlatych słów” w sensie, w jakim Wojciech Chlebda nazywa je „kodyfikatorami pojęć, w których kategoriach działamy, reagujemy, wpływamy na innych” (Chlebda, 2005: 461). Sygnałem ich statusu genologicznego są określenia identyfikowane przez osoby spoza środowiska jako m.in.: *typowe teksty nauczycieli*, *kultowe teksty nauczycieli*, *najbardziej wkurzające teksty nauczycieli*, *wypowiedzi nauczycieli* itp.⁴

² Tłumacząc się z zastosowania potocznego określenia *belfer* jako ekspresywnego synonimu nauczyciela, trzeba wskazać na współczesną praktykę wykorzystania go do skracania dystansu komunikacyjnego przez samych nauczycieli. Słowo to od zawsze kojarzone z osobą nauczającą (niem. *Behelfer* ‘pomocnik’, jid. *belfer* ‘pomocnik nauczyciela w chederze, gw. więz. ‘mądry, doświadczony więzień’, d. śl. ‘nauczyciel w szkole średniej’; zob. Bańkowski, 2000, 1: 40) jest używane w nazwach blogów i stron nauczycielskich, w polszczyźnie filmowej (serial *Belfer*, reż. Łukasz Palkowski, Krzysztof Łukas), a nawet w języku akademickim (np. tytuł plebiscytu: *Belfer Roku*, *Belfer UWM*). Należy więc wnioskować, że przestało mieć wydźwięk wybitnie pejoratywny.

³ Por. wypowiedzi: *Powiedz coś po nauczycielsku. – Siadaj pała! – Serio jesteś nauczycielką? To powiedz coś po nauczycielsku. – Wyciągamy karteczki* (Blasty.pl).

⁴ Wyszukiwarka Google generuje 12 700 wyników opatrzonych tagiem: *teksty*

Mając powyższe na względzie, do stworzenia bazy materiałowej współczesnego profesjolektu nauczycieli zastosowano triangulację danych. Zostały one pozyskane z trzech źródeł: ankiet wypełnianych przez nauczycieli w sposób tradycyjny i elektroniczny (86 ankiet)⁵, komunikatów nauczycieli (wpisy, posty, komentarze), zamieszczonych na „zawodowych” fanpage’ach, stronach i forach internetowych, oraz ze stron internetowych z tzw. *tekstami nauczycieli* (100 jednostek). Te ostatnie zostały zaczerpnięte głównie z takich witryn internetowych, jak: Wyciągamy karteczki.pl, Jeja.pl (*Wypowiedzi nauczycieli*), Papilot.pl (*Śmieszne teksty nauczycieli*), Facebook.com (*Typowe teksty nauczycieli*). W zebranych w ten sposób materiale językowym, obejmującym dane systemowe i tekstowe, wyodrębniono kilka domen, które poddano analizie. W kolejnych częściach artykułu została opisana zawartość pól tematycznych związanych m.in. z wykonywaniem omawianego zawodu, nauczaniem, czasem pracy, osobami mającymi związek ze szkołą, przestrzenią szkolną, dokumentowaniem pracy oraz ekspresywnymi strukturami w komunikowaniu się z uczniami.

nauczycieli, które prowadzą do stron zawierających rejestr od kilku do kilkuset jednostek tego typu.

⁵ Sondaż został przeprowadzony w latach 2019–2020 pod moim kierunkiem przez p. Monikę Pasek w ramach seminarium magisterskiego wśród nauczycieli szkół podstawowych i średnich (ankieta tradycyjna obejmowała szkoły regionu świętokrzyskiego, ankieta elektroniczna miała zasięg ogólnopolski). Materiał ten został częściowo wykorzystany w niepublikowanej pracy magisterskiej *Profesjolekt współczesnych nauczycieli w tradycyjnej i wirtualnej przestrzeni edukacyjnej* (Pasek, 2020). Dane zostały znacznie poszerzone o materiały pozyskane z wywiadów przeprowadzonych przeze mnie z nauczycielami kieleckich szkół podstawowych i średnich oraz o wypowiedzi internetowe (metoda etnografii cyfrowej). Zarówno ankiety, jak i wywiady oraz dane tekstowe dotyczyły specyfiki nazywania i określania różnych obszarów pracy nauczyciela, w tym nieformalnej komunikacji z uczniami. Służyły także pozyskaniu wiedzy na temat znaczeń profesjonalizmów właściwych, neosemantyzmów lub innowacji, które nie zostały wystarczająco wyjaśnione w ankietach.

Leksyka i nauczycielska rzeczywistość

Wykonywanie zawodu nauczyciela implikuje czynność *nauczania* i wiąże się z karierą zawodową oraz jej dokumentowaniem.

Wykonywanie zawodu nauczyciela

Nauczanie, odbywanie lekcji, aktywności pedagogiczne określane są mianem *nauczycielstwa*, *belferki* rzadziej *belferowania* czy *czynności belfersko-uczniowskich* ewentualnie *belferskiej roboty*. *Belferować* to tyle, co ‘uczyć’ lub ‘odbywać lekcje’. Leksemy te występują w połączeniach takich, jak: *belferowanie w podstawówce*, *belferowanie w domu* ‘nauczanie zdalne’, *czas belferowania* ‘praca w charakterze nauczyciela’, *prywatne belferowanie* ‘korepetycje’, *radość/radocha/gorycz belferowania*. Negatywne emocje związane z brakiem sukcesów w nauczaniu zaznaczane są także przez hiperbolizujące neosemantyzmy: *skazanie*, *katorga* oraz utrwalone w polszczyźnie frazemy, np.: *orka na ugorze*, *uczenie cudzych dzieci*. Reprezentanci tego zawodu w kontaktach nieformalnych (najczęściej niebezpośrednich) określają siebie wyrazami zastępującymi ogólne: *nauczyciel*, *nauczycielka* lub *nauczycielstwo* ‘zbiór nauczycieli, stan nauczycielski’. Należy do nich męski rzeczownik *belfer*, feminatywny – *belferka* ‘nauczycielka’ i zbiorowy *belferstwo*⁶. Pojawia się także – zwykle w wypowiedziach internetowych – bardziej ekspresywne określenie: *belfrzyca/belferzyca* (np. *Belfrzyca – materiały dydaktyczne; (...) belferzyca prowadzi zajęcia z kartki z 1954 roku – autentyk*). W liczbie mnogiej nauczyciele mówią o sobie potocznie *belfrowie* (np. *nie w ciemną bici belfrowie*, *wasi niezłomni belfrowie*) zamiast zwyczajowego *belfrzy* lub żartobliwego *belfry* (*My belfry się staramy cały czas*). Z kolei atrybutem *belferskie* określa się wszystko, co kojarzone ze stylem bycia i komunikacji nauczyciela (*belferskie serce*, *belferska grypa* ‘zwolnienie lekarskie

⁶ *Belferstwo* występuje też jako określenie apodyktycznego, pouczającego stylu mówienia (np. *Przystopuj. Belferstwo z ciebie wychodzi*; zbiory własne).

w ramach strajku nauczycieli’, *belferski mąż / belferska żona* ‘współmałżonek nauczyciel skazany na niskie zarobki’, *belferskie nawyki/przy-padłości, belferskie gadanie* ‘pouczanie, zrządzenie’, *belferskie podejście* ‘sztywny metody działania’).

Parametr ekspresywności i humoru modeluje środowiskowe relacje komunikacyjne w obrębie wirtualnych społeczności nauczycielskich. Ich istnienie jest wprawdzie motywowane potrzebami zawodowymi (wymiana doświadczeń, awans zawodowy, porady prawne, aplikacje edukacyjne, pomysły dydaktyczne, opis pomocy lekcyjnych itd.), ale zaspokaja także potrzebę przynależności, kontaktu, więzi podmiotów o podobnych dyspozycjach (w zakresie określonej perspektywy czy poczucia humoru). Nie licząc blogów i forów nauczycielskich, na jednym tylko portalu społecznościowym – Facebook.com – można wskazać na aktywność około 30 takich grup. Już pobieżna analiza ich nazw informuje nie tylko o profilu skupionej wokół niej wspólnoty, lecz także o specyfice prowadzonego dyskursu. Poniżej kilka przykładów ze wskazaniem liczby członków lub sympatyków danej grupy:

- (1) Kraina Belfra (90 000);
- (2) Nauczyciele to twardziele (41 418);
- (3) Pan Belfer – nauczyciel z internetów (35 000);
- (4) Digitalni i kreatywni – nauczyciele z pasją (26 000);
- (5) Belfry bazgrołą (26 000);
- (6) Superbelfrzy (23 000);
- (7) Nauczyciel w sieci – edukacja bardziej (15 220);
- (8) Baba od polskiego (15 000);
- (9) Nauczyciele z pasją, pomysłami i humorem (11 000);
- (10) sPokój Nauczycielski (6 200);
- (11) Belferka w sieci (4500);
- (12) Nienudni genialni – nauczyciele z pasją (1 800);
- (13) Nauczyciele języka polskiego z pasją i serduchem w szkole średniej (1 400).

Ten krótki rejestr przykładów dowodzi, że samoistne i pozainstytucjonalne społeczności dyskursywne nauczycieli chętnie sięgają po nieprofesjonalny język potoczny z jego ekspresywnością (por. *serducho, bazgrolić*) i dosadnością (por. *baba, twardziele*), anomią fleksyjną lub składniową (*belfry, internety, edukacja bardziej*) oraz uwikłaniem w gry językowe o humorystycznej proweniencji (*sPokój nauczycielski, nienudni genialni, pan belfer*). Z kolei zapożyczone z socjolektu uczniowskiego

wrażenia, takie jak: *baba od... / facet od...*, *superbelfrzy*, *belferka*, konotują „gry” z potocznym stereotypem nauczyciela⁷.

Czas pracy

Wymiar czasu pracy nauczycieli regulują odpowiednie przepisy. Wiąże się z *pensum*, ustalonym w Karcie Nauczyciela na *osiemnaście godzin (Pracuję na osiemnastu godzinach)* lub *goły etat (W tym roku mam tylko goły etat)*, *godziny przy tablicy (Poza godzinami przy tablicy mamy jeszcze mnóstwo obowiązków)*. W ramach płatnych lekcji odbywane są *GP* ‘godziny przedmiotowe’, *GW* ‘godziny wychowawcze; godziny z wychowawcą’ lub *GDW* ‘godziny do dyspozycji wychowawcy’ oraz lekcje zlecone w ramach *GD* ‘godziny do dyspozycji dyrektora’⁸. Dodatkowe płatne godziny pracy nauczycieli to *ponadwymiarówki* lub *nadliczbówki*. Wszystkie mieszczą się w tzw. *siatce godzin* danego przedmiotu. Oprócz nich odbywane są *fakultety / zajęcia fakultatywne* lub *rozszerzenia*, niekiedy nazywane znanym ze slangu uczniowskiego derywatem *faki*.

Prowadzenie zajęć zdalnych w czasie pandemii motywowało produkcję nowych derywatów rzeczownikowych typu: *onliny*, *e-lekcje*, *webinary*, *teamsy* lub *zdalne*⁹. Przytoczone przykłady – wspólne dla języka nauczycieli i uczniów – są konstrukcjami realizującymi zasadę językowej ekonomiczności.

⁷ Stereotyp nauczyciela na podstawie wypowiedzi uczniowskich rekonstruowała m.in. Małgorzata Karwatowska (2012). Jerzy Bartmiński natomiast zajął się odtworzeniem obrazu „prawdziwego” (wzorcowego) nauczyciela, który – jak wiadomo – jest przeciwstawny do obrazu „typowego” (rzeczywistego) pedagoga (Bartmiński, 1998: 74). Z kolei Blanka Skórska analizowała stereotyp nauczycielki języka polskiego na podstawie doświadczeń studentów (Skórska, 2017).

⁸ W profesjolekcie nauczycielskim nazywane są także typy lekcji w ramach danego przedmiotu, np.: *lekcja z PZO*, *lekcja z materiału*, *wprowadzenie*, *powtórka* itp.

⁹ W slangu uczniowskim w czasie pandemii powstało kilka neologizmów ze złożeniem *korona-*, np. *koronalekcje*, *koronalia*, ale nauczyciele ich nie przejęli.

Niektórzy pedagodzy mają także zajęcia pozalekcyjne, np.: *zajęcia/zaj. op.-wych.* ‘zajęcia opiekuńczo-wychowawcze’ najczęściej realizowane w świetlicy w dni wolne od zajęć dydaktycznych’, *rewalidacyjne* ‘zajęcia dla uczniów mających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego’, *warsztaty* ‘zajęcia o charakterze praktycznym, aktywizujące uczestników’, *kółka/koła* ‘zajęcia w ramach kół zainteresowań’ (np. *Wróć później, mam dziś koło z ósmymi klasami; Pamiętacie o dzisiejszym kółku*). W czasie swojej pracy nauczyciel prowadzi również *pokazówki* ‘lekcje pokazowe’, *lekcje otwarte* lub *koleżeńskie*, gdy zaprasza innych pedagogów. Są to zwykle innowacyjne zajęcia, stanowiące wstęp do dyskusji na tematy dydaktyczne. Z kolei *obserwacje*, inaczej *hospitacje* ‘wizyta przedstawiciela dyrekcji na lekcji’, mają charakter obowiązkowy, choć rzadko dziś przybierają postać *nalotów* ‘hospitacji niezapowiedzianych’. Odbývają się po *zaproszeniu na obserwację lekcji*. Praktykowane są też *zastępstwa*, w tym *zastępstwa płatne*, *zastępstwa w okienku*, *zastępstwa koleżeńskie*, jeśli dany nauczyciel jest nieobecny, lub *łączenia*, czyli zajęcia w klasach łączonych. *Okienko* lub *okno* to tzw. *wolna godzina*, czyli brak zajęć w planie lekcji (*Mam okno na trzeciej lekcji; Dwa okienka w tygodniu to już przesada*).

Pedagodzy sprawują też *patrole* ‘dyżury na korytarzu w czasie przerwy’ lub *patrole lotne* ‘dyżury w czasie okienka’. Wszelkie spotkania uskuteczniwane poza szkołą to tzw. *wyjścia*, a wyjazdy klasowe pod opieką nauczycieli to *wycieczki szkolne*, *tripy*, *zielone szkoły*, *białe szkoły* i *wymiany* ‘wyjazdy zagraniczne w ramach współpracy szkół’.

Oprócz tego nauczyciel jest zobowiązany do uczestnictwa w posiedzeniach *rady pedagogicznej*¹⁰ czy po prostu *rady*. Ponieważ są to zebrania zwykle wielogodzinne, do których uczestnicy nie mają pozytywnego nastawienia, więc bywają określane *posiadówkami*, *nasiadówkami*,

¹⁰ Art. 69 Dz.U.2021.1082: „W szkole lub placówce zatrudniającej co najmniej 3 nauczycieli działa rada pedagogiczna, która jest kolegalnym organem szkoły lub placówki w zakresie realizacji jej statutowych zadań dotyczących kształcenia, wychowania i opieki” (<https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-oswiatowe-18558680/art-69> [dostęp: 25.02.2022]).

sabatem. Rady pedagogiczne mające charakter spotkań zaplanowanych związanych z kalendarzem czynności klasyfikowania i promowania uczniów to tzw. *rady klasyfikacyjne*. Na koniec roku ma miejsce *rada plenarna – plenarka*, zatwierdzająca oceny i podsumowująca cały rok szkolny. Ten jednak nie kończy się przed wakacjami, ale 31 sierpnia. Wówczas zatwierdzane są oceny z egzaminów poprawkowych i akceptowana jest organizacja nowego roku szkolnego. W ciągu roku szkolnego odbywają się także *rady szkoleniowe* połączone z wystąpieniami ekspertów reprezentujących dziedziny wiedzy, które kierownictwo szkoły uznaje za przydatne w rozwoju nauczycieli, lub *rady bieżące* zwoływane doraźnie przez dyrektora będącego przewodniczącym rady. Wszystkie te aktywności podlegają protokołowaniu przez wskazanego członka rady, a ich opis jest zamieszczany w *księdze protokołów (rady pedagogicznej)*. Nauczyciele wskazują, że takie zebrania są zwykle połączone z następującymi po nich *wywiadówkami* lub konsultacjami z rodzicami w ramach *dnia otwartego*¹¹ lub *spotkań/zebrań z rodzicami*.

Oprócz tego typu spotkań organizowane są również posiedzenia *zespołów samokształceniowych* zwanych niekiedy *zespołami/komisjami przedmiotowymi*, *zespołami nauczycielskiej współpracy*, a także *zespołami wychowawczymi, ewaluacyjnymi/problemowo-zadaniowymi* (w tym np. *ds. aktualizacji statutu, opracowania i wdrażania programu PWP ‘wychowawczo-profilaktycznego’, rozpoznawania specyficznych potrzeb uczniów, organizacji PPP ‘pomocy pedagogiczno-psychologicznej’*).

Nauczanie

Leksem *nauczyciel*, powszechny zresztą także w innych językach słowiańskich, etymologicznie wskazuje na osobę, ‘która naucza, przekazuje wiedzę, powodując, że ktoś wie coś’. Wywodzi się od czasownika kau-

¹¹ *Dniem otwartej szkoły* określa się też wydarzenia promujące ofertę edukacyjną danej placówki wśród kandydatów na uczniów i rodziców. W szkolny kalendarz wpisane jest też *święto szkoły* – uroczystość rocznicowa związana zwykle z patronem danej placówki.

zatywnego *uczyć* (prs. *učiti) oraz dokonanego *nauczyć*, oznaczającego przekazywanie komuś pewnego zasobu wiedzy (Długosz-Kurczabowa, 2008: 519), lecz także odnoszącego się do procesu, zespołu czynności powodujących przyrost wiedzy i umiejętności uczącego się. Dlatego też aktywności związane z nauczaniem, czyli przeprowadzaniem tego procesu i jego organizowaniem, są bardzo ważne. Pedagodzy mówią o nich, posługując się czasownikami czynnościowymi, np.: *robić / przeprowadzić / kończyć / zacząć / iść na lekcje*, lub wyrażającymi posiadanie: *mieć lekcje*. Emocje związane z ich uciążliwością powodują, że określane są ekspresywnymi zwrotami, typu: *odbębnić/odfajkować/zaliczyć lekcje*.

Nauczanie wiąże się z procesualnością i czynnościami szczegółowymi. Na przykład realizacja zakładanego planu kształcenia określana jest za pomocą niedokonanego czasownika z przyrostkiem *prze-*: *przerobić materiał/rozdział/podręcznik/lekturę* itp. W czasie zajęć pedagog podejmuje specyficzne działania, może *pogadać na lekcji, przeprowadzić small talk* ‘krótka rozmowa’, *zrealizować pytanie* lub *odpyt* ewentualnie *rozgrzeweczkę* na początku zajęć, kontrolując stan wiedzy uczniów, albo *kartkówkę, klasówkę, sprawdzian, test*. Określenia dotyczące monitorowania efektów nauczania występują także w formach deminutywnych: *kartkóweczka, sprawdzianik, teścik*, co jest motywowane zakresem weryfikowanego materiału i czasem trwania, ale niekiedy wiąże się z żartobliwą konwencją pragmatyczną (np. *Pamiętacie chyba o sprawdzianiku z epoki? W poniedziałek będzie taki malutki teścik, żeby wam się nie nudziło w weekend*). Nieodłącznym elementem polskiej szkoły są także pisemne i ustne *prace/zadania domowe, prace w domu / do domu*, które niekiedy podlegają ocenie, a niekiedy są tylko opatrzone tzw. *widzianką* ‘podpisem nauczyciela’.

Nazwy ocen są przejmowane zwykle ze slangu młodzieżowego z uwzględnieniem ich ekspresywnego wydźwięku, np.: *bdb/piątka/piona, dobrze, dost./trzy, dopust/mierny/dopek, niedost./pała/lufa/gała/banieczka/laska* lub *zero/bp*. ‘brak pracy’. Dwa ostatnie to nieformalne znaki zastępujące ocenę niedostateczną.

Najwięcej pracy nauczyciel ma z końcem roku szkolnego ze względu na *poprawę uczniów* ‘dodatkové, nieformalne odpytywanie na wyższą ocenę’.

Okres ten, zwany *dożynkami* (aluzja do żniw – zbioru plonów w rolnictwie), *dopytkami*, *poprawami*, poprzedza *wystawienie ocen*. Po tym etapie uczniowie, którzy wnieśli o przeprowadzenie egzaminu na wyższą ocenę lub otrzymali ocenę niedostateczną, przystępują do *komisów* – egzaminów komisyjnych bądź *poprawek* – egzaminów poprawkowych.

Ludzie szkoły

Czynność nauczania angażuje nie tylko uczniów i nauczycieli, lecz także inne osoby, które zarządzają szkołą i jej obsługą. Sama instytucja jest powołana, aby edukować, w związku z czym to uczniowie są (a raczej być powinni) głównymi jej podmiotami. W omawianym profesjolekcie mają oni swoje specyficzne określenia. Bywają one zróżnicowane ze względu na: (1) poziom i typ szkoły, np. ‘uczeń klas 1–3’ to: *maluch*, *pajaczek*, *stonka*, *szkodnik*, *wczesnoszkolniak*; (2) poziom inteligencji, przyswojonej wiedzy i stosunek do nauczyciela, np.: *gość*, *mózg*, *prymus*, *omnibus* oraz *delikwent*, *dwójkowicz*, *dyskutant*, *gadula* *gagatek*, *leser*, *lawirant*, *kombinator*, *obibok*, *przeciętniak* *stukacz*, *pyskacz*; (3) specyficzne potrzeby edukacyjne, np.: *aspergerowiec*, *autystyk*, *dysgrafik*, *dyslektyk*, *orzeczeniowiec*, *ADH-dowiec*, *HNB (high need baby)* itp.

Analizowany profesjolekt dysponuje także leksemami określającymi nauczycieli z uwzględnieniem zróżnicowania co do: (1) nauczanego przedmiotu, np.: *przedmiotowiec* ‘nauczyciel przedmiotu ogólnego’, *zawodowiec* ‘nauczyciel zawodu’, *wczesnoszkolny* ‘pedagog wczesnej edukacji’, *wychowawca* ‘nauczyciel pełniący funkcję wychowawcy klasy’, *polonista*, *matematyk*, *chemik*, *wuefista* ‘nauczyciele poszczególnych przedmiotów szkolnych’ itp.; (2) specyfiki wykonywanej pracy, np.: *krążownik* ‘nauczyciel łączący etaty’, *bibliotekarka/bibliotekara* ‘nauczycielka biblioteki’, *światliczanka* ‘nauczycielka świetlicy’, *pedagog/pedagożka*, *psycholog/psycholożka*; (3) stopnia awansu zawodowego: *stażysta*, *kontraktowy*, *mianowany*, *dyplomowany*; (4) doświadczenia: *nowy*, *młody*, *młodzik*, *młoda*, *świeżak*, *dziobak*, *guru/opiekun* ‘opiekun stażu’, *pomagier*, *wspomagający* ‘nauczyciel przydzielony do wsparcia uczniów z dysfunkcjami’.

Z kolei kadra szkoły składa się z osób zarządzających na czele z *dyrektorem* lub *dyrektorką* (por. także: *dyrek*, *dyro*, *dyrekcja*, *boss*, *kierownik*/*kierownicza*, *szeff*/*szekowa*). Niekiedy dyrekcja bywa też identyfikowana za pomocą imienia w wersji deminutywnej, np.: *Darek*, *Kaziu*, *Miecia*, *Jasia*. Poza dyrekcją w szkole pracują również: *sekretarka*, *pigula*/*szpila*/*strzykawka* ‘pielęgniarka szkolna’, *woźna* / *pani sprzątająca* oraz *złota rączka* ‘konserwator’ czy *goryl* ‘ochroniarz’.

Ważnymi osobami w szkole są rodzice. Z mocy prawa oświatowego uczestniczą w jej pracy. Tworzą tzw. *trójki klasowe* ‘oddziałowe rady rodziców’, wspomagając w doraźnych działaniach wychowawcę oraz występując na forum szkoły jako tzw. *rada rodziców* / *RR* / *komitet* / *komitet rodzicielski* ‘reprezentacja wszystkich rodziców szkoły’. Nauczyciele dzielą ich ze względu na jakość interakcji i bezpośrednich doświadczeń. Oprócz opiekunów określanych mianem: *świadomi* ‘rodzice o dużej wiedzy pedagogicznej’ oraz *normalni* ‘niestwarzający problemów’, pedagodzy podają też inne określenia, np.: *dorobkiewicz*/*nowobogacy* ‘bogaci rodzice o wygórowanych żądaniach’, *hodowcy* ‘opiekunowie skupiający się wyłącznie na potrzebach materialnych’, *klienci* ‘rodzice wymagający realizacji usługi edukacyjnej’, *roszczeniowcy* ‘rodzice występujący z nieustannymi żądaniem¹²’.

Przestrzeń szkoły

Nauczanie jest realizowane w określonej przestrzeni. Jeśli ma charakter instytucjonalny, odbywa się w placówce oświatowej, jeśli indywidualny – również w domu ucznia lub w szkole w bezpośrednim kontakcie między uczniem a pedagogiem. W ramach edukacji pozainstytucjonalnej prowadzi się również tzw. *edukację domową* jako alternatywę do obowiązku szkolnego, realizowaną jednak przez opiekunów dziecka, oraz tzw. *korke* ‘prywatne lekcje’ z różnych przedmiotów (np. *ściśle*

¹² Inne typy rodziców, np.: *przeciwnicy*, *partnerzy*, *poddani*, opisane m.in. w książce *Jak przetrwać w szkole i nie zwariować* (Wróbel, 2010), nie zostały odnotowane w prowadzonych przeze mnie badaniach.

korki, korki z matmy, korki z polskiego, korki z anglika itd.). Przestrzeń edukacyjna bywa więc rozszerzana poza szkołę, a także – jak w przypadku nauczania zdalnego – może objąć rozległe *cyfrowe środowisko edukacyjne*. Sama instytucja jest natomiast nazywana przez nauczycieli w sposób zindywidualizowany: *moją szkołą* lub ogólniej – *firmą*. W komunikacji popularne są: (1) potoczne określenia etapu kształcenia: *podstawówka, SP, ogólniak, technikum* (*Moja podstawówka wygrała konkurs; Teraz uczę w ogólniaku i jest dobrze*); (2) określenia typu szkoły: *społeczna, ASP* ‘akademicka szkoła podstawowa’, *KSP* ‘kolegium szkół prywatnych’, *mechanik, informatyk, elektryk, elektronik, gastronomik/gary, plastyk* (*Społeczna górą; Nasz elektryk się wreszcie odbił*); (3) eponimy pochodzące od nazwisk patronów szkół: *Żerom, Słowak, Norwid, Piłsud, Batory, Sienkiewicz, Kopernik* itd. Te ostatnie odnoszą się zwykle do poszczególnych liceów ogólnokształcących (łatwiejsza identyfikacja niż za pomocą numeru) lub zespołów szkół; wykorzystują skrótowość i konkret percepcyjny do motywowania form metonimicznych (por. *Od dziesięciu lat pracuję w Żeromie; Plastyk organizuje zbiórkę funduszy; Nasz Norwid napisał ciekawy projekt*). Rzadko w profesjolekcie nauczycielskim pojawiają się natomiast znane z socjolektu młodzieżowego nawiązania do poziomu kształcenia typu: *podbaza, libbaza* i – do niedawna – *gimbaza*, które odnoszą się raczej do stereotypizacji zbiorowości uczniów z tych poziomów edukacyjnych (*Gimbaza to był stan umysłu, ale teraz jest jeszcze gorzej*).

Zajęcia odbywają się w *klasach, pracowniach, salach, izbach*, a apele, uroczystości szkolne lub zajęcia wychowania fizycznego – *na/w aulach* lub *na/w halach*¹³. W szkole znajduje się też *świetlica*, nazywana niekiedy *przechowalnią, salą ciszy* lub *salą nauki własnej, biblioteka (biblio) z czytelnią* oraz gabinety. Wśród nich najważniejsze miejsce zajmuje połączony z sekretariatem *gabinet dyrektora*, „utożsamiany” często z *dywanikiem* (por. *trafić na dywanik do dyrektora* ‘zostać wezwanym na

¹³ Jak można zaobserwować, w codzienności komunikacyjnej nauczycieli pojawiają się potoczne formy przyimkowe uznane za niepoprawne w polszczyźnie wzorcowej, czyli *na auli, na hali* zamiast *w auli, w hali*.

rozmowę’). Ponadto w przestrzeni szkoły usytuowane są także: *pokój pedagoga*, *gabinet pielęgniarki* (szkolnej), rzadziej *gabinet dentylistyczny*. Nieoficjalnym sercem szkoły jest pokój nauczycielski zwany też: *po-kojem*, *roomem* czy żartobliwie *pieczarą*. Pełni on wiele funkcji: jest miejscem odpoczynku, rozmów i współpracy nauczycieli, ale również spotkań rodziców z pedagogami. Bywa także przedmiotem licznych żartów uczniowskich, wynikających z niechęci do przekraczania jego progu (*Uczniowie do pokoju chodzą parami. Jeden puka, drugi mówi*¹⁴). Swoją odrębną gabinet mają też nauczyciele wychowania fizycznego. Nazywany bywa *kantorkiem*, *kanciapą*, *schowkiem*. Jest usytuowany w pobliżu *sali* lub *auli gimnastycznej*. Pracownie przedmiotowe lub techniczne mają swoje *zaplecza*, a uczniowie nie mogą tam wchodzić – jak zwykle stanowi regulamin danej pracowni – „bez wyraźnego polecenia nauczyciela”.

Każda szkoła ma też zaplecze gastronomiczne. Składa się na nie *sklepik* (szkolny), *stołówka* zwana niekiedy *barem* lub tylko *automat/automaty* (z piciem i jedzeniem).

Przestrzeń szkoły poprzecinana jest siecią *korytarzy*, stanowiących ciągi komunikacyjne, a także miejsca odpoczynku dla uczniów w czasie przerw. W dużych placówkach lub budynkach adaptowanych przypominają one sieć labiryntów „oswojonych” tylko przez stałych bywalców. Przy wejściach znajdują się uczniowskie *szatnie*. Nauczyciele odbywają dyżury zarówno na korytarzu, jak i – szczególnie w podstawówkach – w szatni, sprowadzając tu uczniów po skończonych lekcjach. Przestrzeń szkoły obejmuje także: *skwer*, *podwórko/wybieg* lub *patio/ogródek* oraz *plac* i/lub *boisko*.

Dokumentacja

Duża grupa wyrazów specjalnych w języku przedstawicieli omawianego zawodu, w tym akronimów oraz neosemantyzmów, dotyczy nie tyle

¹⁴ Por. cykl memów: *Ja pukam, ty mówisz*, <https://paczaizm.pl/pokoj-nauczycielski-ja-pukam-ty-mowisz-dzieci-w-szkole/> [dostęp: 1.02.2022].

samej czynności nauczania, co projektowania i dokumentowania wykonywanej pracy. Nazywane jest to: *belferską papierologią, produkcją papierów, robieniem papierów*. Pedagog w placówce oświatowej pełni bowiem kilka różnych funkcji – nie tylko naucza danego przedmiotu, lecz także jest wychowawcą i opiekunem kół i organizacji szkolnych, pracownikiem szkoły, członkiem rady pedagogicznej, członkiem zespołów i komisji przedmiotowych, zespołów egzaminacyjnych itd. Nadrzędne przepisy określające funkcjonowanie szkoły zawarte są w *Ustawie o systemie oświaty* i właściwych rozporządzeniach, niemniej jednak gros dokumentacji jest wytwarzane zwyczajowo, na polecenie bezpośrednich przełożonych z powodów organizacyjno-sprawozdawczych lub w obawie przez kontrolą tzw. *organów prowadzących* ‘jednostka samorządu terytorialnego’ i *organów nadzorujących* ‘kuratorium oświaty’. Biblią dla pracowników dydaktycznych jest *KN/kaenka* ‘karta nauczyciela’, ale muszą w swojej pracy edukacyjnej uwzględnić przede wszystkim *wymagajkę*, czyli zapisy *PP/podstawy*, tzn. ‘podstawy programowej’ dla danego przedmiotu i etapu edukacyjnego¹⁵. Konieczny jest też wybór lub stworzenie programu nauczania *PN/programu*¹⁶, którego uszczegółowieniem jest *ramówka* ‘ramowy plan nauczania’, *rozkłady/rozkładówka* ‘rozkład materiału’, *plan wynikowy* ‘rozpisanie oczekiwanych umiejętności ucznia w ramach danego przedmiotu’ i *konspekcyki/konspekty*, czyli ‘scenariusze zajęć’. W swojej działalności pedagogicy niejednokrotnie muszą się odnosić do statutu szkoły (który zwykle też współtworzą), zwanego *szkolną konstytucją*, oraz szeregu innych dokumentów, takich jak: *PPS / plan pracy szkoły, WSO/WZO/PSP/PZO* ‘wewnątrzszkolne lub

¹⁵ *Podstawa programowa* to obowiązkowy zestaw treści nauczania oraz umiejętności odpowiednich dla danego etapu edukacyjnego, które muszą być uwzględnione w programie nauczania i umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych. Podstawę programową dla wszystkich rodzajów szkół ogłasza minister odpowiedzialny za edukację.

¹⁶ *Program nauczania* w polskim systemie oświaty jest uszczegółowieniem podstawy „przedmiotowej”. Jest to opis sposobu realizacji celów i zadań ustalonych w podstawie programowej lub innych zadań wspomagających realizację tych celów.

przedmiotowe systemy/zasady oceniania', *PN* 'plan nauczania', *PW* 'plan wychowawczy', *PRZ* 'plan rozwoju'.

Nauczyciele pracujący w placówkach oświatowych zobowiązani są także do wypełniania różnorodnych arkuszy, np.: *AO* 'arkusze ocen', *ADW* 'arkusze dostosowania wymagań dla uczniów z orzeczeniami', *AOB* 'arkusze obserwacji lekcji', arkusze *AEWD* 'arkusze mierzenia postępu uczenia w ramach edukacyjnej wartości dodanej', *WOFU* 'arkusze wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia'. Jeśli chodzi o uczniów dysfunkcyjnych lub wykazujących *SPE* 'specjalne potrzeby edukacyjne', którym udzielane jest indywidualne wsparcie, pedagodzy muszą stworzyć *IPET* 'indywidualny program terapeutyczny' w ramach *PP* lub *PPP*, czyli pomocy pedagogicznej lub pedagogiczno-psychologicznej.

We współczesnej szkole jednymi z najważniejszych dokumentów są *dzienniki*, np.: *lekcyjny*, *pracy z uczniem zdolnym*, *zajęć wyrównawczych*, *korepetycji miejskich*, *biały* 'zapis indywidualnego nauczania' itp. O ile powszechne stały się *dzienniki elektroniczne* – zwane też *e-dziennikami*, których nazwy (np. *Librus*, *Vulcan*) uległy apelatywizacji, co przekłada się na preferencje potocznych zwyczajów składniowych (por. *Czytałeś wpis na Librusie / na Vulkanie?*; *Sprawdzę to na Vulcanie*; *Uzupełniłeś już Librusa?*) – to pozostałe mają raczej formę tradycyjną – papierową. Spełniają funkcję podobną do dawnych *dzienników lekcyjnych* z zakładkami (zamiast rubryk) na temat danych uczniów, rodziców, odbytych lekcji i spotkań, nieoczekiwanych zdarzeń, uroczystości klasowych. W *e-dziennik* wpisuje się także *notatki służbowe* i – wedle doniesień nauczycieli – również te podjęte aktywności, które dotyczą indywidualnych kontaktów z uczniami i rodzicami.

Koniec roku szkolnego obfituje w liczne *sprawozdania końcowe*. Są to m.in. *sprawozdania z działalności zespołów przedmiotowych*, których bieżące spotkania bywają i tak protokolowane, *sprawozdania z działalności kół zainteresowań / świetlicy szkolnej / pedagoga szkolnego* itd. Większość nauczycieli potwierdza także konieczność przygotowywania tzw. *samochwalki*, czyli rejestru działań podjętych przez nich na rzecz uczniów, szkoły, otoczenia społecznego czy własnego samokształcenia. *Sprawozdania indywidualne* służą władzom szkolnym m.in. do

określania wysokości dodatku motywacyjnego, dlatego w niektórych szkołach są zbierane nawet raz na kwartał.

„Teksty” nauczycielskie

Jako przykład „wzorów mowy” nauczycieli należy wskazać także – o czym już była mowa na wstępie – wypowiedzi, powiedzenia, frazy, które nawiązują do potocznego rozumienia słowa *tekst* jako całościowej reakcji werbalnej, jako riposty lub zaskakującego minimalnego komunikatu¹⁷ (por. *Nauczyciel rzucił ostrym tekstem; Śmieję się z tekstów nauczycieli, ale czasem ich sam używam; Co słyszy każdy uczeń? Typowe teksty nauczycieli*). Interesujące mnie teksty minimalne funkcjonują w dyskursie z różną wyrazistością (mocą) illokucyjną w zależności od sytuacji komunikacyjnej (Salgueiro, 2006: 151). Konwencja ironii, sarkazmu, żartu oraz generyczny sygnał dowcipu modelują ich kształt semantyczny i moc perlokucyjną. Można je analizować jako specyficzne pośrednie (znaczące w określonym kontekście) akty mowy, jako elementy strategii transakcyjnych czy gier językowych, a nawet „chwytów” erystycznych, które stosują nauczyciele w nieustannym „sporze” z uczniami. Czynią to albo nieintencjonalnie, aktywizując typowe sposoby szkolnej komunikacji, albo intencjonalnie, gdy mikroteksty służą jako poręczne „cytaty” do osiągnięcia doraźnego efektu perlokucyjnego (zob. Wileczek, Możdżonej, 2015: 82). Oto przykłady (pis. oryg.):

(1) Asercje: *To jest wiedza z podstawówki; Dzwonek jest dla nauczyciela; Widzę las rąk; Jesteśmy o miesiąc do tyłu z materiałem; Niejeden z was miałby kłopoty z tym, jak się rozmnażają liście; Dzień bez klasówki – to dzień zmarnowany.* (2) Dyrektywy: *Wyciągamy karteczki; Kolega z ostatniej ławki prześiądzie się do pierwszej; Z czego się śmiejesz? Powiedz głośno, to się wszyscy*

¹⁷ O rozumieniu terminu i definicji *tekstu minimalnego*, *mikrotekstu*, *minitekstu* pisał m.in. Waldemar Czachur, odwołując się do stosownej bibliografii (Czachur, 2020).

pośmiejemy; Wszystko znika z ławek poza długopisem; Wyjmij tę gumę z buzi; Ostatnia ławka – uspokójcie się / do dyrektora; Jak ci się koleżanka tak podoba, to się umówcie po lekcjach; Zamknij drzwi z tamtej strony; Wstań i zobacz, jak siedzisz; Kowalski! Frontem do wroga! (3) Komisyy: Piszesz czy mam wezwać rodziców?; Dosięgnie cię ręka sprawiedliwości ludowej; Obiecuję, że postawię ci pomnik: „Leniowi – od wdzięcznych leniów”. (4) Ekspresyy: A co mnie obchodzi, że macie coś zadane z innych przedmiotów!; Adwokat się znalazł!; Nie obchodzi mnie, kto zaczął, macie się przeprosić nawzajem / macie sobie podać ręce!; Nie zrozumiałaś? Bo ja rzeczywiście po chińsku mówię?; Nie wytrzymam... a gdyby Ci Marcin kazał z okna skoczyć, to byś skoczył? (5) Deklaratywy: Ogłaszam na naszym przedmiocie zawieszenie broni pierwszego kwietnia; Dostajesz jedynkę na półroczu, tak od serca; Wasze zachowanie jest skandaliczne, cała klasa dostaje uwagę do dziennika.

Wszystkie wskazane wyżej przykłady mogą być identyfikowane w dwóch aspektach: z jednej strony jako swoiste humorystyczne figury retoryczne, operujące ironią i sarkazmem, z drugiej – jako element szkolnej strategii transakcyjnej – gry umożliwiającej nauczycielowi zdominowanie uczniów i osiągnięcie celu komunikacyjnego oraz korzyści emocjonalnych (Berne, 2007). Znaczenie i skutek analizowanych powiedzeń są uzależnione zresztą od identyfikacji pozajęzykowych kontekstów ich użycia (np. poczucia humoru nauczyciela, stopnia zażyłości między nim a uczniami, typu lekcji itd.), a także od skali ich skonwencjonalizowania – zyskują one inny status generyczny po zakończeniu nauki w szkole. Nie wiążą się wówczas z konkretnym skutkiem, ale stają się zabawnymi sentencjami, dowcipami, facecjami.

Wnioski

Podsumowując te – z braku miejsca przyczynkowe – rozważania o współczesnym profesjolekcie nauczycieli, warto byłoby odnieść się do obrazu świata utrwalonego w tym wariancie języka. Dominuje w nim

człowiek jako podmiot interakcji zawodowej (nauczania, organizacji pracy, jej dokumentowania, samokształcenia, rozwoju zawodowego), podlegający wymogom i rygorom instytucji, w której pracuje, uczestniczący w grze komunikacyjnej z innymi podmiotami – uczniami – chętnie nawiązujący współpracę w ramach standardowych relacji i nowych mediów, wykorzystujący wspólnoty o podłożu zawodowym do podtrzymania kontaktu, realizacji potrzeb towarzyskich czy ludycznych. Profesjonalno-socjolektalne nachylenie *belferomowy* powoduje, że oprócz rejestru profesjonalnego (neologizmy, neosemantyzmy, akronimy), istnieją tu także struktury, w których dominuje parametr ekspresywny lub ludyczny. Dodatkowo liczne przykłady mniej lub bardziej kliszowanych znaków drugiej klasy (powiedzeń, uwag, tekstów minimalnych) pozwalają wnioskować o uczestnictwie nauczycieli w grach społeczno-komunikacyjnych. Dyskurs edukacyjny jawi się wówczas nie tylko jako zapis interakcji komunikacyjnej podmiotów, ale jako codzienna, emotywna rozgrywka o wpływ i dominację. Wszystkie te czynniki dają obraz semantycznych i pragmatycznych uwikłań *belferomowy*, która czeka dopiero na szczegółową analizę.

Literatura

- Art. 69 Dz.U.2021.1082 [Rada pedagogiczna], <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dzienik-ustaw/prawo-oswiatowe-18558680/art-69> [dostęp: 25.02.2022].
- Bańkowski A., 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bartmiński J., 1998, *Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu matki*, w: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, „Język a Kultura”, t. 12, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław, s. 63–83.
- Berne E., 2007, *W co grają ludzie? Psychologia stosunków międzyludzkich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Buttler D., 1982, *Miejsce języka potocznego wśród odmian współczesnej polszczyzny*, w: *Język literacki i jego warianty*, red. S. Urbańczyk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 17–28.
- Chlebda W., 2005, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Czachur W., 2020, *Teksty minimalne jako przedmiot badań genologicznych*, „Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs”, nr 13, s. 25–42, <https://doi.org/10.7311/tid.13.2020.02>.
- Długosz-Kurczabowa K., 2008, *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Furdal A., 1973, *Klasyfikacja odmian współczesnego języka polskiego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Grabias S., 2003, *Język w zachowaniach społecznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Grzelak E., 2014, *Zróżnicowanie wewnętrzne języka etnicznego a uniwersalne koncepcje kodów wspólnotowych: od lingwistyki do semiotyki*, „Studia Europaea Gnesnensia”, nr 9, s. 43–55.
- Hudson, R.A., 1996, *Sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Jarosz B., 2018, *O (nie)tożsamości pojęć JĘZYK SPECJALISTYCZNY, JĘZYK SPECJALNY, JĘZYK FACHOWY, JĘZYK PROFESJONALNY, JĘZYK ZAWODOWY, PROFESJOLEKT, TECHNOLEKT*, „POLONICA”, nr XXXVIII, s. 1–24.
- Karwatowska M., 2012, *Autorytety w opiniach młodzieży*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Klemensiewicz Z., 1953, *O różnych odmianach polszczyzny. Próba charakterystyki odmian współczesnej polszczyzny z uwzględnieniem przypuszczalnych warunków ich początkowego rozwoju*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Pasek M., 2020, *Profesjolekt współczesnych nauczycieli w tradycyjnej i wirtualnej przestrzeni edukacyjnej*. Niepublikowana praca magisterska przygotowana na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach pod kierunkiem dr hab. prof. Anny Wileczek.
- Piekot T., 2008, *Język w grupie społecznej. Wprowadzenie do analizy socjolektu*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych.
- Pisarek W., 1991, *Zróżnicowanie języka polskiego*, w: *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, s. 409–411.
- Pytel F., 2004, *Słownictwo fachowe jako identyfikator LSP*, w: *Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyka*, red. J. Lewandowski, „Języki Specjalistyczne”, nr 4, s. 101–110.

- Salgueiro A.B., 2013, *Eksternalizm illokucyjny a uwyrażnienie mocy illokucyjnej wypowiedzi*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Philosophica”, nr 18, s. 149–172.
- Skórska B., 2017, *Stereotyp pani od polskiego*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Humanistyczne”, nr 18, s. 52–65.
- Skubalanka T., 1976, *Założenia analizy stylistycznej*, w: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Wydawnictwo Literackie, Kraków, s. 250–273.
- Urbańczyk S., 1956, *Rozwój języka narodowego*, w: *Z dziejów powstawania języków narodowych i literackich*, red. Z. Stieber, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 23–26.
- Wileczek A., Moźdzzonek I., 2015, *Szkolna (nie)komunikacja. Bariery w dyskursie wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wilkoń A., 1987, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Wilkoń A., 2000, *Typologia odmian współczesnej polszczyzny*, wyd. 2 popr. i uzupeł., Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Wróbel J., 2010, *Jak przetrwać w szkole i nie zwariować. Poradnik dla rodziców, nauczycieli i uczniów*, Wydawnictwo Czerwone i Czarne, Warszawa.

Źródła internetowe

- Baba od polskiego, <https://www.facebook.com/babaodpolskiego> [dostęp: 1.02.2022].
- Belferka w sieci, https://www.facebook.com/belferkawsieci/about/?ref=page_internal [dostęp: 1.02.2022].
- Belfry bazgrołą, <https://www.facebook.com/search/top?q=belfry%20bazgrol%C4%85> [dostęp: 1.02.2022].
- Blasty.pl, <https://www.blasty.pl/> [dostęp: 1.02.2022].
- Digitalni i kreatywni – nauczyciele z pasją, <https://www.facebook.com/groups/297603417708307> [dostęp: 1.02.2022].
- Ja pukam, ty mówisz, <https://paczaizm.pl/pokoj-nauczycielski-ja-pukam-ty-mowisz-dzieci-w-szkole/> [dostęp: 1.02.2022].
- Kraina Belfra, <https://www.facebook.com/krainabelfra/> [dostęp: 1.02.2022].

Memy edukacyjno-nauczycielskie, <https://www.facebook.com/Memy-Edukacyjno-Nauczycielskie-2307508982846114> [dostęp: 1.02.2022].

Nauczyciel w sieci – edukacja bardziej, <https://www.facebook.com/nauczycielwSieci> [dostęp: 1.02.2022].

Nauczyciele języka polskiego z pasją i serduchem w szkole średniej, <https://www.facebook.com/groups/377969446228904> [dostęp: 1.02.2022].

Nauczyciele to twardziele, <https://www.facebook.com/nauczyciele.to.twardziele> [dostęp: 1.02.2022].

Nauczyciele z pasją, pomysłami i humorem, <https://www.facebook.com/groups/249042825892761> [dostęp: 1.02.2022].

Nienudni genialni – nauczyciele z pasją, <https://www.facebook.com/groups/Nienudni-genialni> [dostęp: 1.02.2022].

Pan Belfer – nauczyciel z internetów, <https://www.facebook.com/PanBelfer> [dostęp: 1.02.2022].

sPokój Nauczycielski, <https://www.facebook.com/groups/sPokojNauczycielski> [dostęp: 1.02.2022].

Superbelfrzy, https://www.facebook.com/superbelfrzy/about/?ref=page_internal [dostęp: 1.02.2022].

Śmieszne teksty nauczycieli, Papiłot.pl, <https://www.papiłot.pl/lifestyle/ciekawostki/32499/smieszne-teksty-nauczycieli> [dostęp: 1.02.2022].

Typowe teksty nauczycieli, Facebook.com, https://www.facebook.com/Typowe-Teksty-Nauczycieli-956181524478630/about/?ref=page_internal [dostęp: 1.02.2022].

Wyciągamy karteczki, <https://wyciagamykarteczki.pl/> [dostęp: 1.02.2022].

Wypowiedzi nauczycieli, Jeja.pl, <https://teksty.jeja.pl/177,wypowiedzi-nauczycieli.html> [dostęp: 1.02.2022].

ANNA WILECZEK – PhD, D. Litt., professor of the Jan Kochanowski University in Kielce, Kielce, Poland / dr hab., prof. UJK, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce, Polska.

Linguist, professor at the Jan Kochanowski University in Kielce, deputy director for scientific affairs of the Institute of Literary Studies and Linguistics, head of the Department of Discourse Studies and the Open University of the Jan Kochanowski University. She conducts research in the fields of sociolinguistics,

educational linguistics, and online discourse. Among her publications are monographs *Szkolna(nie)komunikacja [(Mis)Communication at School]* (Warsaw 2015), *Kod młodości. Młodomowa w kontekstach społeczno-kulturowych [The Code of Youth: Youth Talk in Socio-Cultural Contexts]* (Warsaw 2018), *Język i komunikacja. Wprowadzenie dla pedagogów [Language and Communication: An Introduction for Educators]* (Warsaw 2020).

Językoznawczyni, profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, wicedyrektor ds. naukowych Instytutu Literaturoznawstwa i Językoznawstwa, kierownik Zakładu Badań nad Dyskursem oraz Uniwersytetu Otwartego UJK. Prowadzi badania w zakresie socjolingwistyki, lingwistyki edukacyjnej, dyskursu internetowego. Autorka m.in. monografii: *Szkolna(nie)komunikacja* (Warszawa 2015), *Kod młodości. Młodomowa w kontekstach społeczno-kulturowych* (Warszawa 2018), *Język i komunikacja. Wprowadzenie dla pedagogów* (Warszawa 2020).

E-mail: anna.wileczek@ujk.edu.pl